

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378:3

Надія Рабецька

Одеський морехідний фаховий коледж морського та
рибпромислового флоту імені Олексія Соляника

ORCID ID 0009-0005-5241-9473

DOI 10.24139/2312-5993/2023.02/003-010

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

У статті розкрито дієвість реалізації розробленої моделі з метою формування комунікативної компетентності студентів, що передбачала поетапну підготовку майбутніх фахівців соціономічної сфери шляхом експериментальної методики з упровадженням в експериментальній групі визначених педагогічних умов. Для досягнення поставленої мети організація освітнього процесу зі студентами-майбутніми фахівцями соціономічної сфери в експериментальній групі передбачала: усвідомлення майбутніми фахівцями варіативності комунікативної взаємодії в соціальній сфері на лекційних заняттях спецкурсу «Основи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери» і таких навчальних дисциплін, як «Вступ до спеціальності», «Психологія», «Педагогіка», «Культурологія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», які проводились у форматі полілогу; поглиблення отриманих теоретичних знань на практичних заняттях, у позааудиторній роботі, під час самостійної творчої роботи студентів; практичне відпрацювання набутих умінь шляхом залучення студентів до розроблення комунікативних моделей поведінки в соціальній сфері, організації міжособистісної комунікативної взаємодії, рольових і ділових ігор на практичних заняттях, тренінгів комунікативної взаємодії й емоційної саморегуляції, вирішення педагогічних задач, розв'язання конфліктних ситуацій, виконання творчих завдань під час позааудиторної роботи; надання педагогічної підтримки в процесі становлення майбутніх фахівців соціономічної сфери як суб'єктів професійної комунікації; відпрацювання набутих знань, умінь і навичок під час проходження навчально-ознайомлювальної практики. Презентовано сутність експериментальної методики формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери на різних етапах.

Ключові слова: майбутні фахівці соціономічної сфери, комунікативна компетентність, соціономічна діяльність, педагогічні умови, модель формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Постановка проблеми. Теоретичне дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери дали змогу побудувати модель формування зазначеної компетентності в процесі професійної підготовки закладах вищої освіти.

Проблему комунікативної компетентності досліджено в різних напрямках, як-от (Великий тлумачний словник сучасної української

мови, 2005; Іванова, 2016; Візнюк, Поліщук, Долинний, 2002): залежність успішного спілкування від рівня сформованості комунікативної компетентності (І. Візнюк, Л. Мамчур), засвоєння комунікативних моделей поведінки в процесі співвивчення мов і культур як підґрунтя розвитку полікультурної особистості (І. Іванов, А. Поліщук), однієї з передумов досягнення життєвої мети (Т. Вольфовська, С. Долинний), складник професійної підготовки студентів (О. Колоколова, О. Кравченко-Дзондза, Н. Стеценко).

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери, питання формування їхньої комунікативної компетентності залишається актуальним.

Метою статті є обґрунтування компонент структурної моделі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Виклад результатів дослідження. Під *моделлю* будемо розуміти схематичне зображення, що дає змогу наочно представити складники освітнього процесу, спрямованого на досягнення запланованого результату – сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери у процесі професійної підготовки (рис. 1). Реалізація презентованої моделі передбачала поетапне впровадження визначених педагогічних умов. Означений процес потребував поєднання в освітньому процесі відповідних форм (лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації, позааудиторні заходи, навчальна практика), методів (дискусії, дебати, кейс-стаді, рольові, ділові, мовні ігри, вправи), засобів (робота з науковою і публіцистичною літературою, перегляд телевізійних передач, художніх фільмів, використання Інтернет-джерел).

Соціономічна діяльність, за визначенням І. Грицюк, є інтегрованою управлінською діяльністю, спрямованою на зміну сукупності умов функціонування і розвитку процесів із метою досягнення оптимальної їх відповідності інтересам і потребам особистості або груп суспільства. З огляду на те, що соціономічна діяльність спрямована на актуалізацію життєвих ресурсів особистості та розширення сфери її соціально-психологічних можливостей у подоланні різноманітних проблем, вона вимагає усвідомлення працівником повноцінної професійної концепції, де вирішальну роль відіграє його соціальна спрямованість (Візнюк, Поліщук, Долинний, 2002), с. 6).

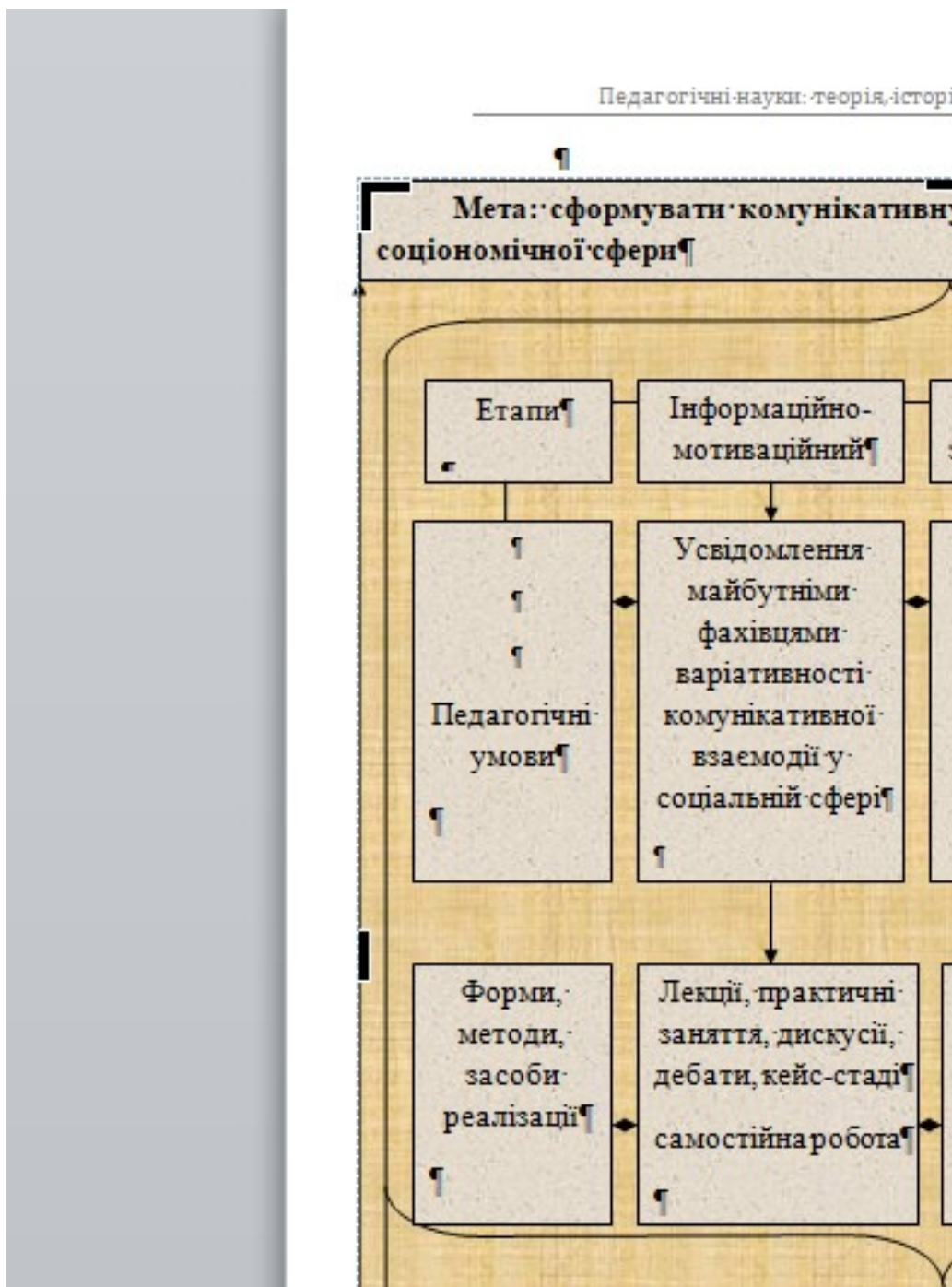

Рис. 1. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери

Критеріями оцінювання визначених компонентів із відповідними показниками обрано: когнітивний (обізнаність із специфікою професійного спілкування, наявність знань професійної термінології, обізнаність із специфікою віртуальної комунікації, обізнаність із сутністю комунікативних бар'єрів), діяльнісний (наявність мовленнєвої грамотності, наявність перцептивних умінь, умінь невербальної комунікації, рефлексивних умінь), особистісний

(наявність комунікативної толерантності, наявність умінь емоційної саморегуляції, наявність емпатії, наявність конфліктоусталеності) критерії. Подано якісні характеристики рівнів зазначеного феномена (достатній, задовільний, низький).

Відзначимо, що на *інформаційно-мотиваційному етапі* було впроваджено педагогічну умову «Усвідомлення майбутніми фахівцями варіативності комунікативної взаємодії у соціальній сфері», що сприяла набуттю студентами необхідних знань щодо сутності комунікативної компетентності як важливої професійної якості професіонала-соціонома. Реалізація зазначеної педагогічної умови відбувалась під час лекційних і практичних занять спецкурсу «Основи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери» і таких навчальних дисциплін, як «Вступ до спеціальності», «Психологія», «Педагогіка», «Культурологія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», на яких поглиблювали знання студентів щодо майбутньої професійної діяльності загалом і ролі комунікативної компетентності, зокрема. Крім цього використовувалися диспути, дискусії, кейс-стаді, самостійна робота.

На *практико-зорієнтованому етапі* реалізовано педагогічну умову «Озброєння студентів комунікативними моделями поведінки в соціальній сфері», метою якої виступило формування й відпрацьовування майбутніми фахівцями соціономічної сфери практичних умінь у межах спецкурсу «Основи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери», на заняттях якого застосовувався метод кейс-стаді, проводилися рольові й ділові ігри, вправи, ситуативні завдання, мовні ігри тощо.

Індивідуально-розвивальний етап передбачав реалізацію педагогічної умови «Забезпечення педагогічної підтримки становлення майбутніх фахівців соціономічної сфери як суб'єктів професійної комунікації» і був спрямований на формування у студентів необхідних особистісних і професійних якостей. Формами, методами і засобами реалізації зазначеної педагогічної умови виступили групові й індивідуальні консультації викладачів, виконання індивідуальних творчих завдань, проведення позааудиторних заходів (ток-шоу «Один за всіх», «Кохана, ми вбиваємо дітей»), тренінгу комунікативної взаємодії тощо.

Презентована структурна модель формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери містить усі необхідні складові педагогічного процесу: мету, етапи, педагогічні

умови формування зазначеного феномена, форми, методи і засоби їх реалізації, компоненти та кінцевий результат.

Динаміку рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери згідно цієї моделі на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту подано на рис. 2.

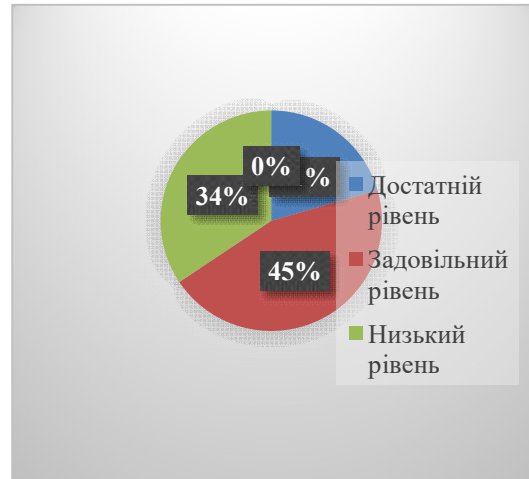
Експериментальна робота проводилась зі студентами двох потоків упродовж двох років (1–2 курси) зі студентами, які навчаються спеціальностями: 231 «Соціальна робота», 053 «Психологія», 081 «Право» Експериментальну групу, де впроваджувалась експериментальна методика в ході реалізації педагогічних умов формування комунікативної компетентності склали студенти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (ЕГ – 120 осіб). Студенти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка склали контрольну групу (КГ – 122 особи), які навчалися за традиційною програмою, без упровадження педагогічних умов формування комунікативної компетентності.

Констатувальний етап експерименту

Експериментальна група

Контрольна група

Прикінцевий етап експерименту

Експериментальна група

Контрольна група

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери за результатами констатувального і прикінцевого етапів експерименту (у %)

Як видно з рис. 2., у рівнях сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери експериментальної групи відбулися відчутні зміни внаслідок проведення цілеспрямованої роботи: на достатньому рівні результати збільшилися на 20,0%, на задовільному рівні – на 2,5%, на низькому рівні результати зменшилися на 22,5%.

У контрольній групі результати виявилися не такими відчутними: на достатньому рівні результати збільшилися на 4,1%, на задовільному рівні – на 0,8%, на низькому рівні результати зменшилися – на 4,9%.

Для більш якісного аналізу одержаних результатів на прикінцевому етапі експерименту було повторно визначено λ -критерій Колмогорова-Смирнова. Було висунуто статистичну гіпотезу H_1 : різниця між розподілами контрольної та експериментальної груп достовірна (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто емпіричний розподіл рівнів досліджуваної готовності суттєво відрізняється. Алгоритм розрахунку λ -критерію між показниками контрольної та експериментальної груп за результатами прикінцевого етапу експерименту здійснювався за тими самими формулами і в такому самому порядку, як і на констатувальному етапі. Одержані дані заносилися до таблиці 1.

Таблиця 1

**Розрахунок λ –критерію при зіставленні емпіричних розподілів у
контрольній та експериментальній групах за результатами
прикінцевого етапу експерименту**

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $\Sigma f_{КГ}^* - \Sigma f_{ЕГ}^*$ d
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	$\Sigma f_{КГ}^*$	$\Sigma f_{ЕГ}^*$	
Достатній	30	47	0,246	0,392	0,246	0,392	0,138
Задовільний	56	58	0,459	0,483	0,705	0,875	0,17
Низький	36	15	0,295	0,125	1	1	
Суми	122	120	1	1			

Зазначимо, що розроблення *індивідуальної траєкторії* професійного розвитку викликало значні труднощі в майбутніх фахівців соціономічної сфери. За визначенням студентів, вони не вбачали необхідності в розробленні такої траєкторії, проте погоджувались із тим, що під час такої роботи вони замислювалися над своїми недоліками, наявними в особистісній й навчальній діяльності професійного спрямування. З огляду на це, порадили їм проаналізувати, що сприяло досягненню успіхів чи спричинило невдачі у виконанні поставлених завдань.

Висновки. За результатами прикінцевого зрізу встановлено, що комунікативна компетентність на достатньому рівні характерна для 39,2% майбутніх фахівців соціономічної сфери ЕГ (було 19,2%) та 24,6% КГ (було 20,5%), на задовільному рівні зафіксовано 48,3% студентів ЕГ (було 45,8%) і 45,9% КГ (було 45,1%), низький рівень засвідчили 12,5% майбутніх фахівців ЕГ (було 35,0%) та 29,5% КГ (було 34,4%).

Отже, на підставі одержаних результатів доходимо висновку щодо доцільності впровадження педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери в освітній процес закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Великий тлумачний словник сучасної української мови* (2005). К.; Ірпінь: ВТФ «Перун» (A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (2005). K.; Irpin: VTF "Perun").
- Іванова, Н. (2016). Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*, 1, 21–24 (Ivanova, N. (2016).

Motivation of a specialist for professional activity: concept, content and functions. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Military Special Sciences, 1, 21–24).

Візнюк, І. М., Поліщук, А. С., Долинний, С. С. (2022). *Agile-ретроспективи деструктивних чинників внутрішньої конфліктності педагогів у ЗВО*. Вінниця: Вид-во ТОВ «Друк» (Vizniuk, I. M., Polishchuk, A. S., Dolynny, S. S. (2022). *Agile-retrospectives of destructive factors of internal conflict of teachers in higher education institutions*. Vinnytsia: Publishing House "Druk" LLC).

SUMMARY

Rabetska Nadiia. Structural model of communicative competence formation of future specialists socionomic sphere.

The article reveals the effectiveness of the implementation of the developed model for the purpose of forming the communicative competence of students, which provided for the step-by-step training of future specialists in the socionomic sphere by means of experimental methods with the introduction of certain pedagogical conditions in the experimental group.

In order to achieve the goal, the organization of the educational process with students-future specialists of the socionomic sphere in the experimental group provided for: the awareness of the future specialists of the variability of communicative interaction in the social sphere during the lectures of the special course "Fundamentals of the formation of communicative competence of future specialists of the socionomic sphere" and such educational disciplines as "Introduction to the specialty", "Psychology", "Pedagogy", "Culturology", "Ukrainian language (for professional direction)", which were conducted in the format of a polylogue; deepening of acquired theoretical knowledge in practical classes, in extracurricular work, during independent creative work of students; practical training of acquired skills by involving students in the development of communicative behavior models in the social sphere, organization of interpersonal communicative interaction, role-playing and business games in practical classes, trainings in communicative interaction and emotional self-regulation, solving pedagogical problems, solving conflict situations, performing creative tasks under extracurricular work time; provision of pedagogical support in the process of formation of future specialists in the socionomic sphere as subjects of professional communication; practice of acquired knowledge, abilities and skills during educational and familiarization practice.

The essence of the experimental methodology for the formation of communicative competence of future specialists in the socionomic sphere at various stages is presented.

Key words: *future specialists in the socionomic sphere, communicative competence, socionomic activity, pedagogical conditions, model of formation of communicative competence of future specialists in the socionomic sphere.*